

Länsstyrelsen
Örebro län

Raoul Hjærtström
Direkt: 019/19 30 68
raoul.hjartstrom@t.lst.se
Fax: 019/19 30 28

2272.P.6

14450

L 1744

1 (5)

Mb

BESLUT
2000-09-15

Dnr: 221-02440-1989 d/
(11.392-1185-81)
(221-8-88)

Örebro Kommun
Box 30000
701 35 Örebro

 Riksentikvarieämbetet

Ink. 2000 -10- 13

Dnr. 3/1-4352-2000

H 032 (Samlällsoppvive o
teknisk förskrivning)
A 299 (Valter Brunin)

delg. kvitto

**Byggnadsminnesförklaring av Pumphuset på Våghus-
torget, Nikolai 3:286, Nikolai församling, Örebro,
Närke.**

(2 bilagor)

BESLUT

Med stöd av 3 kap 1 § lagen om kulturminnen (KML) förklarar länsstyrelsen Pumphuset på fastigheten Nikolai 3:286 som byggnadsminne.

Med stöd av 3 kap 2 § KML meddelar länsstyrelsen samtidigt följande skyddsbestämmelser:

Byggnaden får inte rivras eller flyttas.
Ingrepp får inte ske i byggnadens stomme.
Byggnaden får inte till sin exteriör byggas om eller på annat sätt förändras.

Byggnaden skall underhållas så att den inte förfaller. Vård- och underhålls-
arbeten skall utföras på ett sådant sätt att det kulturhistoriska värdet inte
minskar. Underhållet skall ske med material och metoder som är anpassade
till byggnadens egenart.

Det område kring byggnaden som på bilagda karta avgränsats med
heldragen linje får inte ytterligare bebyggas, förses med fasta anläggningar
eller på annat sätt förändras. Området skall hållas i ett sådant skick att
byggnadens utseende och karaktär inte förvanskas.

Upplysningar

Länsstyrelsen lämnar råd ifråga om underhållet av byggnaden.

Om det finns särskilda skäl får länsstyrelsen enligt 3 kap 14 § KML lämna
tillstånd till att byggnadsminne ändras i strid mot skyddsbestämmelserna.

20.00.12.11. beslöt... Mb...
An. Komia till...
BM-reg. ÖU/mj

POSTADRESS	GATUADRESS	TELEFON	E-POST	FAX	INTERNET	ORG NR
701 86 ÖREBRO	Stortorget 22	019 - 19 30 00	lansstyrelsen@t.lst.se	019 - 19 30 10	http://www.t.lst.se	202100-2403

BESLUT
2000-09-15

Dnr: 221-02440-1989 d/
(11.392-1185-81)
(221-8-88)

Enligt 3 kap 21 § KML tillämpas beslut enligt 1 § utan hinder av att talan förs mot beslutet.

REDOGÖRELSE FÖR ÄRENDET

Örebro kommun har väckt fråga om byggnadsminnesförklaring av pumphuset. Länsstyrelsen har lämnat underrättelse härom i enlighet med 3 kap 8 § KML. Under 1998 har länsstyrelsen genomfört en kulturhistorisk utredning om byggnaden.

Pumphuset ägs av Örebro kommun. Kommunen har, genom Kultur- och bildningsnämnden, i skrivelse 2000-05-19 tillstyrkt byggnadsminnesförklaringen med tillhörande skyddsbestämmelser.

Riksantikvarieämbetet har under hand (telefonsamtal 2000-02-16 med 1:e antikvarie Elisabeth Nyström Kronberg) tillstyrkt byggnadsminnesförklaringen och utformningen av skyddsbestämmelserna.

MOTIVERING

Pumphuset ligger inom den del av centrala Örebro som enligt beslut av riksantikvarieämbetet 1987-11-05 är av riksintresse för kulturmiljövården. Det finns upptaget i det bevarandeprogram för innerstadens kulturhistoriskt värdefulla bebyggelse som har antagits av Örebro kommunfullmäktige 1988-09-29. Det redovisas där i kategori A – "synnerligen märkliga byggnader i kulturhistoriskt avseende", d v s sådana som redan är byggnadsminnen eller är av ett sådant värde att de kan förklaras som byggnadsminne.

Våghustorget fick sin nuvarande form i den stadsplan som fastlades efter 1854 års stadsbrand. Namnet Våghustorget kommer av att torget bl a var plats för viktualiehandel, och för det ändamålet var en våg placerad på torget i en särskild byggnad – Våghuset. Redan under 1700-talet fanns ett våghus på torget. Torget har också tidvis kallats Pumpkälltorget, eftersom det funnits en källa med pump på torget. Före vattenledningarnas tid svarade naturliga källor för städernas vattenförsörjning. Pumphet på Våghustorget markerar en sådan källa. Källan försåg många hushåll i den södra stadsdelen med vatten ända tills den första vattenledningen drogs från Södra Vattentornet 1888. Då uppsattes pumpliknande vattenposter på torg och andra offentliga platser. Först 1901 fick delar av Söder vattenledningar även

BESLUT
2000-09-15Dnr: 221-02440-1989 d/
(11.392-1185-81)
(221-8-88)

inomhus. Pumphuset vittnar om den långa epoken före vattenledningarnas tillkomst, då de som inte hade egna brunnar på gården fick hämta vatten på strategiska platser i staden. Pumphuset på Våghustorget är det enda bevarade i Örebro.

Pumphuset uppfördes 1872 efter ritningar av lektor Adolf Kjellström, Örebro. Dess originella gestaltning – inspirerad av engelsk gotik med fasader i kalksten – är starkt förknippad med Kjellström och hans verksamhet som arkitekt. Dess ursprungliga karaktär är mycket välbevarad.

Kjellström, 1834-1932, var arkitekt och lektor i byggnadskonst vid Tekniska elementarskolan i Örebro. Han svarade för en rad restaureringsarbeten, de flesta tillsammans med etsaren och arkitekten Axel Herman Hägg. Kjellströms utvecklingsarbete för användning av natursten i byggnader, bedrivet bl a vid den stenhuggeriskola han höll i Örebro 1880-87, kom att få stor betydelse för den svenska arkitekturens utveckling under 1800-talets senare del, den period då putsen som fasadmateriäl ersätts av natursten och tegel.

Kjellströms starka intresse för natursten och engelsk gotik väcktes i samband med de studieresor han gjorde till England. Englandsresorna föranleddes av en strävan att åstadkomma en stilriktig restaurering av Nikolaikyrkan i Örebro, ett arbete som sysselsatte honom nära ett halvt sekel. Kjellström blev starkt influerad av den engelska nygotiken, "Gothic Revival", och fann i England nya idéer inom arkitekturen som senare, bl a genom hans egen medverkan, skulle komma att påverka och förändra den svenska byggnadskonsten i hög grad. De nya tankegångarna, som gjorde ett så starkt intryck på Kjellström, fördes främst fram av John Ruskin och William Morris, vilka i sina arkitekturteoretiska skrifter propagerade för att använda äkta material.

Kjellström korresponderade med kolleger och experter i England och byggde upp ett kvalificerat fackbibliotek med bl a engelska mönsterböcker för arkitektur. Genom studier och systematiskt experimenterande i sin egen stenhuggerverkstad byggde Kjellström upp en inom dåtidens Sverige unik kunskap om byggande med natursten, framför allt sten och tegel i förening. Han blev därför flitigt konsulterad av den tidens ledande svenska arkitekter. 1800-talet hade dominerats av en klassicerande arkitektur med fasader i puts och dekorationer i gips och stuck. Det s k Bünsowska huset på Strandvägen i Stockholm, byggt 1888 efter ritningar av Isak Gustaf Clason, en av dåtidens ledande arkitekter, brukar framställas som ett genombrottsverk för den nya arkitektur som slår igenom i Sverige under slutet av 1800-talet.

BESLUT
2000-09-15Dnr: 221-02440-1989 d/
(11.392-1185-81)
(221-8-88)

Byggnaden har fasader i tegel och kalksten och tak klätt med Grythytteskiffer. När Clason arbetade med ritningarna till byggnaden besökte han Kjellström i Örebro. Clason kom senare, bl a i en artikel i Teknisk Tidskrift 1896, att framhålla Kjellströms betydelse för de unga arkitekter, som mot slutet av seklet revolterade mot tidens klassicerande putsarkitektur.

Kjellströms egen villa i Örebro stod klar 1879, nio år före Bünsowska huset. Den har gatufasad i rusticerad kalksten och gårdsfasad i tegel. 1881 byggdes - den i mars 1986 rivna - Nikolaiskolan i Örebro, med fasader i tegel och kalksten efter Kjellströms ritningar.

Genom sitt stadshistoriska värde och som exponent för Adolf Kjellströms banbrytande insatser för arkitekturutvecklingen i Sverige under slutet av 1800-talet fyller Pumpen på Våghustorget väl kraven i 3 kap 1 § KML - "synnerligen märklig genom sitt kulturhistoriska värde" - för att skyddas och bevaras som byggnadsminne.

Detta beslut kan överklagas hos länsrätten i Örebro län.

Beslut i detta ärende har fattats av styrelsen. I beslutet deltog landshövding Gerd Engman jämte ledamöterna Sören Gunnarsson, Sören Larsson, Annica Eriksson, Margareta Karlsson, Raul Björk, Erik Johansson, Sonja Cederlöf, Karl-Erik Persson, Lennart Eliasson, Bo Rudolfsson, Helena Vilhelmsson jämte suppleanterna Inger Lundberg och Tarja Rossi Nordling.

I den slutliga handläggningen deltog även länsantikvarie Olle Lindqvist och länsassessor Magnus Enhörning.

Gerd Engman
landshövding

Raul Hjartström
bitr länsantikvarie

BESLUT
2000-09-15Dnr: 221-02440-1989 d/
(11.392-1185-81)
(221-8-88)Bilagor

Karta

Hur man överklagar länsstyrelsens beslut

Kopia till

Riksantikvarieämbetet (delg. kvitto + besvärshänvisning)

Lantmäterimyndigheten i Örebro län

Örebro läns museum

Lst/Bmreg

PUMPHUSET PÅ VÅGHUSTORGET
Nikolai 3:286 i Nikolai församling,
Örebro kommun

